

ผิวหนังอักเสบจากแมลงก้นกระดก

อ.ภญ.ดร. กรกช กังวาลทัศน์

แมลงก้นกระดก ตัวก้นกระดก หรือ แมลงเฟรชซี มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Rove beetle เป็นแมลงที่มีรูปร่างยาวรี ขนาดประมาณเมล็ดข้าว หนวดสองเส้นมีลักษณะเป็นข้อคล้ายทังโซ่ ตัวแมลงมีสีส้มแดงสลับกับสีดำ บางครั้งบริเวณก้นจะยกสูงขึ้น แมลงชนิดนี้พบได้ทั่วโลก ยกเว้นแถบแอนตาร์กติกา พบมากในพื้นที่เขตร้อนและกึ่งเขตร้อน และมักพบมากในช่วงฤดูฝน โดยมีรายงานว่า climate change หรือ ภาวะโลกร้อนทำให้แมลงก้นกระดกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในหลายประเทศ อาศัยอยู่ตามพื้นที่การเกษตรและธรรมชาติ เช่น ริมน้ำ และมีพฤติกรรมเล่นแสงไฟ แมลงก้นกระดกมีอยู่หลายสายพันธุ์ ซึ่งแต่ละสายพันธุ์ก็จะมีรูปร่าง ขนาด และสีที่แตกต่างกันไป โดยมีแมลงก้นกระดกเพียงบางสายพันธุ์ในวงศ์ Paederinae ที่ก่อให้เกิดโรคผิวหนังอักเสบจากแมลงก้นกระดก (*Paederus dermatitis* หรือ *dermatitis linearis*)^{1,2,3}

Embed คลิป <https://www.youtube.com/watch?v=jf0AuzOr97c>

ภาวะผิวหนังอักเสบที่เกิดจากแมลงก้นกระดกเกิดจากที่ผิวหนังสัมผัสกับสารพิษในเลือดของแมลงตัวเมียโตเต็มวัย โดยการที่คนเราจะสัมผัสสารพิษในตัวแมลงนี้ได้ไม่ได้เกิดจากแมลงกัดหรือต่อยผิวหนังโดยตรง แต่เกิดจากบีตัวแมลงลงบนผิวหนังทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เช่น ปิดตัวแมลงเวลาผลออหรือขณะนอนหลับ หรือเกิดการชนด้วยความเร็ว เช่น การขี่รถจักรยานยนต์แล้วบังเอิญชนตัวแมลง เป็นต้น สารพิษในตัวแมลงก้นกระดกเรียกว่า pederin ซึ่งมีสมบัติเป็นกรดอ่อน โครงสร้างเป็น amide ที่มี tetrahydropyran rings สองวง เป็นสารที่มีความเป็นพิษต่อเซลล์ยูคาริโอตสูง สามารถก่อให้เกิดพิษทั้งจากการสัมผัส การรับประทาน และการฉีดเข้ากระแสเลือด พิษมีความคงตัวสูง ตัวแมลงแห้งยังคงมีพิษยาวนานเกือบสิบปี และความร้อนไม่สามารถทำลายพิษได้ สารพิษนี้สร้างโดยตัวแมลงร่วมกับแบคทีเรีย *Pseudomonas* ที่สายพันธุ์ใกล้เคียงกับ *P. aeruginosa* ที่อาศัยอยู่ในตัวแมลงแบบพึ่งพาอาศัยกัน (symbiosis)⁴

เมื่อสารพิษนี้สัมผัสผิวหนังก็จะก่อให้เกิดผื่นจากสารระคายเคืองสัมผัส (irritant contact dermatitis) ลักษณะเป็นผื่นพุพอง ผิวหนังบริเวณรอบๆมีสีแดงจากการอักเสบ คล้ายแผลน้ำร้อนลวกหรือแผลไหม้จากสารเคมี ผื่นจะเกิดอย่างเฉียบพลันภายใน 12-36 ชั่วโมงหลังจากถูกพิษ รอยโรคที่เกิดมีรูปร่างเดียวกับที่พิษสัมผัสโดนผิวหนัง มักมีอาการแสบร้อนและคันในตอนกลางคืน และแสบระคายเคืองอย่างรุนแรงในตอนเช้า บริเวณที่พบผื่นมาก ได้แก่ ใบหน้า ลำคอ และแขน ลักษณะผื่นที่พบบ่อย ได้แก่ รอยเส้นแดง (linear erythematous) ตามรอยการปิดตัวแมลง, แผลพุพอง รอบๆแดง กึ่งกลางของแผลเป็นสีเทา และ ผื่นที่มีลักษณะเป็นรอยประทับบริเวณข้อพับ เรียกว่า kissing lesion ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของโรคผิวหนังจากแมลงก้นกระดก เกิดจากการที่สารพิษจากผิวหนังบริเวณหนึ่งประกบกับผิวหนังอีกบริเวณหนึ่งแล้วเกิดการส่งต่อพิษสู่กัน นอกจากนี้ อาจพบผื่นหนอง (pustules) ด้วย^{5,6} งานวิจัยหนึ่งได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับโรคผิวหนังอักเสบที่เกิดจากแมลงก้นกระดกจากทหารที่ประจำในกรุงเทพมหานคร 242 นาย พบว่าประมาณร้อยละ 40 มีอาการคัน หนึ่งในสี่มีอาการแสบร้อน ส่วนใหญ่รอยโรคมีลักษณะเป็นแผลพุพอง และผื่นแดง และพบมากบริเวณศีรษะและคอ ตามมาด้วยบริเวณหลังและขาหนีบ ทหารจำนวนครึ่งหนึ่งมีรอยโรคมามากกว่า 1 จุด⁶ ความรุนแรงของโรคจะขึ้นกับความเข้มข้นของพิษ และ ระยะเวลาที่สัมผัสพิษ ผื่นแดงไม่รุนแรงมักดีขึ้นภายใน 2-3 วัน ผื่นตุ่มน้ำใสอาจใช้เวลาประมาณ 7-8 วันผื่นจะค่อยๆแห้งไป แต่มีทั้งรอยด่างไว้ ในกรณีที่มีอาการรุนแรง จะมีผื่นพอง ร่วมกับไข้ ปวดเส้นประสาท (neuralgia) ปวดข้อ (arthralgia) และอาเจียน ภาวะผิวหนังอักเสบที่เกิดจากแมลงก้นกระดกมีอาการแสดงที่คล้ายคลึงกับโรคผิวหนังหลายโรค เช่น เริม งูสวัด แผลไหม้จากสารเคมี เป็นต้น ต้องอาศัยการซักประวัติ และลักษณะของผื่นเพื่อการวินิจฉัยที่ถูกต้องก่อนทำการรักษา²

การรักษาโรคผิวหนังอักเสบที่เกิดจากแมลงก้นกระดกจะรักษาคล้ายกันกับการรักษา irritant contact dermatitis ทั่วไป คือ ปฐมพยาบาลโดยทำความสะอาดแผลด้วยน้ำหรือน้ำสบู่เพื่อชะล้างพิษ ประคบเย็นบริเวณที่เป็น อาจให้ยาต้านฮีสตามีนชนิดรับประทาน ทายาคอร์ติโคสเตียรอยด์ และอาจใช้ยาปฏิชีวนะในกรณีติดเชื้อแทรกซ้อน โดยยาปฏิชีวนะนั้นควรครอบคลุมเชื้อ *Pseudomonas* ที่อาศัยอยู่ในตัวแมลงด้วย มีการศึกษาเล็กๆในประเทศ Sierra Leone ทดสอบผู้ป่วย 36 คนที่เป็นผิวหนังอักเสบที่เกิดจากแมลงก้นกระดกแบบไม่รุนแรง พบว่าการให้ยา ciprofloxacin รูปแบบรับประทานร่วมกับทายา คอร์ติโคสเตียรอยด์ทำให้ฟื้นหายเร็วขึ้นกว่ากลุ่มที่ได้รับยาทาคอร์ติโคสเตียรอยด์เพียงอย่างเดียว ยาสเตียรอยด์ชนิดรับประทานหรือฉีดจะใช้ในกรณีที่รุนแรงเท่านั้น นอกจากนี้สามารถใช้คาลาไมด์โลชั่น ยาชาเฉพาะที่ เจลว่านหางจระเข้ อาจช่วยบรรเทาอาการระคายเคือง แสบร้อนได้ ยาทาที่มีฤทธิ์ฆ่าเชื้ออย่าง silver sulfadiazine อาจช่วยบรรเทาอาการได้²

ควรแนะนำวิธีการป้องกันการเกิดโรคโดยจำลักษณะแมลงก้นกระดก และหลีกเลี่ยงการบีบตัวแมลงลงบนผิวหนัง ถ้าแมลงมาเกาะตัวไม่ควรบีบ จับ หรือบี้ ควรเป่าไล่ตัวแมลง หรือให้แมลงเดินขึ้นกระดาษแล้วนำไปทิ้ง ป้องกันแมลงเข้าที่อยู่อาศัยโดยการปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด ติดมุ้งลวดตามช่องเปิดของอาคาร การนอนในมุ้ง ไม่ควรแกะแผล หรือใช้มือแกะแผล แล้วขยี้ตา เนื่องจากสารพิษจะถูกส่งต่อไปสู่ผิวหนังหรือเนื้อเยื่ออีกบริเวณหนึ่งผ่านการสัมผัส ก่อนนอนควรตรวจสอบว่ามีแมลงก้นกระดกอยู่ในห้อง บริเวณกำแพงใกล้ไฟนอน หรือที่นอนหรือไม่ สามารถใช้ยาฆ่าแมลงจากนั้นเก็บกวาดซากแมลงโดยไม่ใช้มือเปล่าจับซากแมลงโดยตรง เนื่องจากซากแมลงที่ตายแล้วก็สามารถก่อพิษได้^{2,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Srihari S, Kombettu AP, Rudrappa KG, Betkerur J. Paederus Dermatitis: A Case Series. Indian Dermatol Online J. 2017;8(5):361-4.
2. Karthikeyan K, Kumar A. Paederus dermatitis. Indian Journal of Dermatology, Venereology, and Leprology. 2017 Jul 1;83(4):424.
3. เพ็ญวดี พัฒนปรีชากุล. ผื่นผิวหนังอักเสบจากแมลงก้นกระดก (Paederus dermatitis). Siriraj E-Public Library [Internet]. [cited 2018 Sep 29]. Available from: <http://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/e-pl/article/detail.asp?id=965>
4. Piel J, Höfer I, Hui D. Evidence for a symbiosis island involved in horizontal acquisition of pederin biosynthetic capabilities by the bacterial symbiont of Paederus fuscipes beetles. J Bacteriol. 2004 Mar;186(5):1280-6.
5. Mammino JJ. Paederus Dermatitis: An Outbreak on a Medical Mission Boat in the Amazon. J Clin Aesthet Dermatol. 2011 Nov;4(11):44-6.
6. Suwannahitatorn P, Jatapai A, Rangsin R. An outbreak of Paederus dermatitis in Thai Military Personnel. 2014;97:5.